

תקציר פסק-דין

בית המשפט המחוזי בירושלים, סגן- נשיא ש' משה דרורי (א' 2538/00)

נורז'ץ ואח' נ' הרשות הפלשתינית ("המועצה הפלשתינית) ואח'

1. היום, ה' תמוז תשע"ט (8.7.19), ניתן על ידי סגן נשיא בית המשפט המחוזי (בדימוס), השופט משה דרורי פסק דין מקיף ורחב העוסק ב-17 תביעות נזיקין נגד הרשות הפלשתינית.
2. תיקים אלו עוסקים בפיגועים שבהם נרצחו יהודים וישראלים. הראשון שבהם היה במתחם קבר יוסף בשנת 1996; הבולט שבהם ("תיק הדגל") היה בלינץ' ברמאללה בשנת 2000; הפיגועים האחרים נחרטו בזיכרון הקולקטיבי, ובהם: פיגוע באוטובוס הילדים בכפר דרום שבהם נכרתו רגליהם של הילדים (בשנת 2001); פיגוע המדרחוב ברחוב בן יהודה בירושלים (בשנת 2001); רצח שני הישראלים המסעדנים בטול כארם (בשנת 2002); פיגוע מכונית התופת בצומת מגידו (בשנת 2002); פיגוע חדירה לבית משפחת גביש באלון מורה בפסח (בשנת 2002); ואחרים.
3. על בסיס הראיות שהוגשו התייחס בית המשפט המחוזי, בפסק דינו האמור, במישור הכללי, לארבעה מימדים של אחריות של הרש"פ ואש"ף: האידיאולוגי, הכספי, המעשי, והתקשורתי. ההכרעה הייתה, כי ביחס לשלושת הראשונים – יש אחריות, ואילו ביחס למישור התקשורתי, הכולל הסתה לאלימות, גם אם היתה כזו, כפי שאכן היתה כזו, לא הוכח קשר סיבתי בינה לבין הפיגועים נשוא התיקים.
4. מקורות נוספים לאחריות עלו מפעולות שביצעה הרשות לאחר ביצוע הפיגועים, ובהם: מימון האסירים ובני משפחותיהם; מימון משפחות השאהידים; הכרה במעמד השאהידים ובמעמד המפגעים בפרסומי הרש"פ ובאתרים השונים; עריכת עצרות, כולל: כרזות ובהם ראשי אש"ף והרש"פ לזכר מבצעי הפיגועים; קריאת שמות רחובות, כיכרות וקבוצות ספורט על שם המחבלים; הכרזות של ראשי הרש"פ ואש"ף, לפיהם כל האסירים נשלחו על ידי הרש"פ (לרבות מבצעי פיגועים של החמאס והג'יהאד האיסלמי).
5. בפסק הדין פורטו המסקנות העובדתיות העולות מחומר הראיות ביחס לאותם ארבעת מימדים שפורטו לעיל וביחס למימון האסירים ומשפחותיהם:

- א. אש"ף (הארגון לשחרור פלסטין, שהוקם בשנת 1965), והרש"פ (הרשות הפלסטינית, שהוקמה מכוח הסכמי אוסלו בשנת 1993), אשר בראש שני גופים אלה עמד יאסר ערפאת, הכינו תשתית טרור מסועפת ומאורגנת לביצוע פיגועים כנגד ישראל.
- ב. האידיאולוגיה שלהם - הייתה אידיאולוגיית טרור.
- ג. זרועות שונות של הרש"פ ואש"ף, היללו את "האינתיפאדה המבורכת", השתמשו בביטוי האמור תוך הדגשת המילה "מבורכת".
- ד. בנוסף לכך, הרש"פ ואש"ף היללו ושיבחו את מבצעי פיגועי הטרור, הן בעת ביצוע הפעולות, והן לאחריהן, כולל קריאת רחובות, כיכרות וקבוצות כדורגל על שם מחבלים שהרגו יהודים וישראלים.
- ה. רש"פ ואש"ף, ובראשם יאסר ערפאת, הם אלו ששלחו את המפגעים לביצוע מרבית הפיגועים.
- ו. בכל מקרה, כאשר בוצעו פיגועים על ידי גורמים אחרים, כי אז, ערפאת, רש"פ ואש"ף, אישרו, בדיעבד, את הפיגועים, באופנים שונים: בנאומים פומביים אמרו כי כל אחד מהשאהידים נשלח על ידם; הם הורו לתמוך כלכלית בשאהידים הנמצאים בבתי הכלא ובבני משפחותיהם, וכן במשפחות שאהידים שמתו במהלך ביצוע פיגועים; כפי שהעיד שר האסירים לשעבר, עג'ראמי, "אין מנהיג פלסטיני בעולם לא עכשיו ולא בעוד מאה שנים יכול להפסיק משכורות של משפחות אסירים או משפחות שאהידים".
- ז. מדיניותם המוצהרת של אש"ף והרש"פ, ובראשם יאסר ערפאת, הייתה לביצוע פיגועים כנגד ישראל.
- ח. נוכח המדיניות המוצהרת של אש"ף והרש"פ, אשר בראשם עמד יאסר ערפאת, הם לא עשו דבר כדי למנוע את הפיגועים; ההיפך הגמור הוא הנכון! מהראיות שהובאו במשפט, קובע השופט כי גורמים ברש"פ הזהירו מראש את המפגעים כדי שימלטו לבל ייעצרו על ידי כוחות הביטחון. אותם מחבלים אשר "נעצרו" על ידי הרש"פ והושמו בבתי כלא של הרש"פ, שוחררו כעבור זמן קצר, במסגרת מדיניות "הדלת המסתובבת". כך, שוחררו על ידי הרש"פ ומנגנוניה, באופן מסיבי, פעילי חמאס וג'יהאד אסלאמי, למרות שאנשי הרש"פ ידעו כי חברי ארגונים אלה ביצעו פעולות טרור, ואם ישוחררו, יש סיכוי רב כי ימשיכו לבצע פיגועי טרור.

- ט. אש"ף, הרש"פ ובראשם יאסר ערפאת – נתנו הוראה ישירה ומפורשת לרכישת אמל"ח לצורך ביצוע פיגועים ורכשו אמל"ח בהיקפי ענק, וזאת כעולה במיוחד מעדותו של האחראי על הרכש ועל הכספים ברש"פ, כאשר המקרה הבולט הוא הספינה קארין A.
- י. אש"ף הרש"פ, וערפאת, תמכו בביצוע פיגועים בכל שטחי מדינת ישראל, לרבות: בגדה המערבית ובתוך ה'קו הירוק'. היה ניסיון של מומחה מטעם הנתבעים, וכן של מרוואן ברגותי, להבדיל בין דם לדם, באופן שמבחינת מדיניות הרש"פ ואש"ף מותר להרוג מתנחלים (אנשים, נשים וטף) וכן אנשי צבא, אך אסור להרוג ישראלים בתוך גבולות הקו הירוק. מדיניות זו – על אף שהוצהרה כלפי חוץ – בפועל, כעולה מן הראיות, מרוואן ברגותי אישרר בדיעבד את מעשיהם שלאותם אנשי התנזים תחת פיקודו, שביצעו פיגועים בתוך תחומי מדינת ישראל. למותר לציין, בהקשר זה, כי המימון של האסירים ומשפחותיהם חל גם על אלה שביצעו פיגועים בתוך ישראל (במהלך המשפט הוכח גם, כי על פי מדיניות הרש"פ ואש"ף, הם מימנו גם מחבלים ישראלים, תושבי נצרת או המשולש הישראלי שביצעו פיגועים נגד ישראלים ויהודים, הנמצאים בבתי כלא בישראל וביהודה ושומרון).
- יא. אש"ף, הרש"פ וערפאת, מימנו באופן ישיר את מבצעי הפיגועים, ואת רכישת אמצעי הלחימה, בידיעה שהם ישמשו לפיגועים, כולל מימון רכישת אמל"ח עבור ארגוני טרור "סרבניים", שלא היו במסגרת אש"ף, כמו חזית המאבק העממית.
- יב. אש"ף, הרש"פ ובראשם יאסר ערפאת, לא עשו מאומה כדי למנוע מהחמאס והג'יהאד האסלאמי לבצע פיגועים, למרות שידעו היטב כי ארגונים אלו וחבריהם מבצעים פיגועים, ואף ידעו מראש על כוונות לביצוע פיגועים, אשר אותם לא סיכלו, והם שיתפו פעולה עם חמאס וג'יהאד אסלאמי; בכירים במנגנוני הרשות סיפקו נשק ואמל"ח לארגונים אלו ואף היו מעורבים בהכנת פיגועים, וכן העבירו מימון לארגונים השונים לצורך ביצוע פיגועים, בידיעה שהם מבצעים פיגועים.
- יג. אש"ף, הרש"פ ויאסר ערפאת, אישרו מראש, ובחלק מן המקרים אישרו בדיעבד את ביצוע הפיגועים וזאת, בין היתר, בדרכים הבאות: שילמו משכורות עתק לכל מבצעי הפיגועים מכל פלג שהוא; העבירו כספים למבצעי הפיגועים ולתשתיותיהם; 'השאלו' עובדים במנגנוני הביטחון הפלסטינים ל'עבוד' בשורות פת"ח-תנזים, בידעם שאלו מבצעים פיגועים כנגד מטרות ישראליות, זאת כאשר אש"ף והרש"פ משלמים את משכורות אותם פעילי טרור, ואף תמכו בחזית השחרור הפלסטינית הן בתשתיות, הן

ב'השאלת' בכירים במנגנוני הביטחון לעבודה ב'חזית' והן בהעברה מסיבית של כספים לארגון טרור זה.

יד. הקריטריונים היסוציאליים של אש"ף, רש"פ למתן התמיכה במחבלים הם כמות היהודים והישראלים שנרצחו בפעולות הטרור, ללא קשר למצבו הכלכלי של מבצע הפיגוע.

טו. "פעילות" הרש"פ ואש"ף הייתה לכל אורך השנים הרלוונטיות לתובענות ובעיקר לתקופה המכונה "אינתיפאדת אל-אקצא".

טז. בית המשפט לא קיבל את עמדת התובעים, לעניין האחריות של הרש"פ ואש"ף בשל פעולות הסתה והמימד התקשורתי, וזאת על אף שעובדתית נקבע כי אכן היו הסתות בהיקף גבוה ומשמעותי, אך לא הוכח – גם ברמה הנדרשת במשפט האזרחי – כי יש קשר סיבתי משפטי בין ההסתות לבין ביצוע פעולות טרור על ידי מי מהנתבעים (וזאת, להבדיל מהראיות שהיו בפרשת מנטין (פסק דין שאושר בבית המשפט העליון), שם נקבעה אחריות הרש"פ לאור הזיקה בזמן – עשרה ימים – שבין האימונים שעבר מבצע פעולות הטרור לבין הרצח).

6. במסגרת העילות המשפטיות של דיני הנזיקין, נקבע בפסק הדין כי האחריות של הרש"פ היא מכוח פקודת הנזיקין, בכללה; סעיף 12 לפקודת הנזיקין; אחריות מכוח דיני הרשלנות; הפרת חובה חקוקה; תורת האורגנים; ובמקרים המתאימים גם עוולות של תקיפה וכליאת שווא (פרק מא).

7. הראיות עצמן, שעל פיהן נקבעו המסקנות הללו בפסק דין רחב היקף זה, היו אלה:

א. עדים עובדתיים (יחסית היו מעט).

ב. פסקי דין פליליים שבהם הורשעו מבצעי פיגועים, הן במדינת ישראל, והן בבתי המשפט הצבאיים באזור יהודה ושומרון ורצועת עזה, כאשר לעניין האחרון הוצגה התפתחות הנושא, החל מן הפסיקה ועד לתיקון החוק הישראלי, בשנת 2017, ותחולתו גם על תיק זה. ברור מאלי, כי אם נקבעה אחריות פלילית על ידי ערכאה שיפוטית מוסמכת, ואדם נידון למאסרי עולם או לתקופות מאסר ממושכות, על בסיס קביעה עובדתית כי השתתף בפיגוע שהביא לרצח אנשים, נתון זה רלבנטי לצורך תיקי נזיקין, וזאת מכוח סעיף 42א לפקודת הראיות.

ג. מסמכי השלל ודו"ח נווה היוו מקור חשוב. מסמכים אלה נכתבו בזמן אמת, בין גורמים שונים בתוך הרש"פ, אשר כנראה שלא העלו על הדעת שהם ייתפסו ויוצגו כראיה בתיק זה. האותנטיות שלהם ברורה. ל"שיא" ניתן לומר כי המסמכים שבהם ערפאת בכתב ידו ובחתימתו האישית אישר תשלומים למפגעים או לארגון חללי אל אקצא או מעורבותו ברכישת הנשק באוניית קארין A, כל אלה הן ראיות בעלות משמעות רבה, והם סייעו לבית המשפט להגיע לממצאים הרלבנטיים בתיק זה.

ד. אחד המאפיינים של 17 התיקים הנ"ל הוא – הגשת חוות דעת של מומחים, משני הצדדים. חומר זה היה לעזר רב, לא רק לחוות הדעת המסודרת של כל מומחה, אלא גם שפע הנספחים והמסמכים שצורפו לכל אחת מחוות הדעת. בית המשפט איפשרחקירות נגדיות לא קצרות של המומחים על ידי ב"כ הצד שכנגד, לאורך ישיבות רבות.

ה. הרש"פ ניצלה את זכותה – כמו כל צד בהליך אזרחי – להביא ראיות מטעמה, ובנוסף למומחים מטעמים הביאו גם עדים "עובדתיים". על אף ההזדמנות שניתנה לרש"פ, לאורך שנים, הוגשו על ידה ראיות רק ביחס לתיק אחד, שהוא הלינץ' ברמאללה. ביחס ליתר התיקים לא הובאו כל ראיות מטעמה, וזאת על אף שהובהר לנתבעים, פעמים רבות, כי לדבר תהיינה תוצאות ראייתיות כנגד הנתבעים, ובמיוחד, כאשר לדברי עדי הנתבעים, יש להם מידע, מסמכים ותיעוד. לא כל שכן, שהדבר פעל כנגד אינטרס הרש"פ, לשיטתה שהיא "מעין ריבון".

8. התוצאה המשפטית של פסק הדין, הוא קביעת **האחריות**, והטלתה על הרש"פ, אש"ף ערפאת ומרואן ברגותי (ובכמה תיקים גם הוטלה אחריות על החמאס), **ובכך מוצה שלב האחריות/חבות**.

9. משמעות הדבר היא התיקים לא הסתיימו (פרט לדחיית התובענה כלפי מספר מפגעים, שלגביהם לא הובאו ראיות), וכי יש להמשיך את הדיון בשלב הבא שהוא שלב הנזק והפיצויים.

10. ברגיל, השופט שדן בשלב האחריות הוא זה שממשיך לדון בשלב הנזק. דא עקא, מאחר וסגן הנשיא של בית המשפט המחוזי בירושלים, השופט משה דרורי, פרש לגימלאות, ופסק דין זה ניתן לקראת סיום תקופת שלושת החודשים שבהם הוא רשאי ליתן פסקי דין, המשך התביעה, דהיינו :

שלב קביעת גובה הנזק והפיצויים, יידון לפני שופט/ת אחרת, כפי שיקבע נשיא בית המשפט המחוזי בירושלים, כב' השופט אהרן פרקש.

11. בנוסף לקביעת האחריות, הטיל בית המשפט המחוזי על הרש"פ, אש"ף וערפאת, לשלם 1,875,000 ₪ שכר טרחת עורך דין, וכן הוצאות משפט בסך 3,670,000 ₪ ובסך הכל 5,545,000 ₪. עלות ההקלטות של עשרות הישיבות של בית המשפט – שבשלב הראשון מומנה על ידי הנהלת בתי המשפט – הוטלה על הרש"פ ואש"ף.

12. פסק הדין מסתיים במילים אלה:

"מבחינה אישית, מדובר בעומס רגשי של חומר ראיות והיחשפות לתיעוד ולחוות דעת, אשר מהם עולה – כפי שקבעתי לאחר שמיעת הראיות – כי אש"ף, הרש"פ, ערפאת, ואבו מאזן, וכן בכירים נוספים כמו מרואן ברגותי, כולם חתרו למטרה אחת: הרג יהודים וישראלים ופגיעה במדינת ישראל. הדרכים לכך היו רבות, הן באידיאולוגיה ובתכנון של הפיגועים, כולל: אספקת אמל"ח ותמיכה כספית, והן – ולכך משמעות משפטית לעניין דיני האשור – בפעולות שנקטו הרש"פ, אש"ף ומנהיגיהם, כולל: שיבוץ שמם של המפגעים באתרי שאהידים; עריכת טקסים של הרש"פ לזכרם של השאהידים ולשחרורם של האסירים המפגעים; הכרזות של מנהיגי הרש"פ (ערפאת ואבו מאזן) כי כל האסירים נשלחו "על ידינו"; מימון האסירים עד היום; תמיכה במשפחות האסירים; העלאת אסירים בדרגות צבאיות במהלך תקופות המאסר שלהם, כאשר פועל יוצא מכך הוא עלייה משמעותית בשכרם; מתן הטבות כלכליות למשפחות השאהידים; מענקים וסיוע כספי למפגעים שהשתחררו מן המאסר. כל הנ"ל נעשה על ידי מוסדות הרש"פ ואש"ף למחבלים מכל המינים ומכל הסוגים (גם אנשי חמאס, שכיום הרש"פ רואה בחמאס, "יריבה"). לכך יש להוסיף את האמרה של עד ההגנה, שר האסירים עג'רמי: "אין מנהיג פלסטיני בעולם לא עכשיו ולא בעוד מאה שנים יכול להפסיק משכורות של משפחות אסירים או משפחות שאהידים".

במקביל לכל אלה, לא יכולתי שלא להעמיד מול עיניי את משפחות הנפגעים, התובעים.

אכן, בפניי תביעת נזיקין. כך נהגתי לאורך כל הדיונים ובחנתי כל ראיה וראיה, על פי הדין. אולם, לא ניתן להתעלם מכך שמדובר בבעיה אנושית קשה: משפחות שלמות נפגעו באחת עקב הירצחם של יקיריהם, או פציעתם הקשה. גם שופט שדן בקור רוח וביישוב הדעת בכל טענה וטענה, מנתח אותה ומכריע בה לכאן או לכאן, אינו יכול לשכוח כי מדובר בבני אדם. "

